

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Prima Controversia. An sit propria & vera hæc propositio: Pater & Filius
diligunt se Spiritus sancto?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

missa distinctione duabus respondet conclusio-
nibus, prædictas omnes opiniones & præcipue
quintam trahens ad bonum sensum.

Distinctio est. Diligere in diuinis dupliciter sum-
mitur, scilicet essentialiter & notionaliter. Hæc
patet ex præc. a. & nihilominus explicatur secun-
dum membrum per hoc, quod sic diligere nihil
aliud est, quam spirare amorem sicut dicere &c.
PRIMA CONCL. est. Sumendo diligere essentiali-
ter, Pater & filius non diligunt se Spiritu S. sed essen-
tia sua. Probatur ex Aug. lib. 15. de Trinitate cap. 7.
Quis audet dicere patrem &c. Et iuxta sensum hu-
ius conclusionis veræ sunt quatuor priores opi-
niones: prima videlicet dicentium illam propo-
sitionem, Pater & filius diligunt se Spiritu S. fal-
sam esse, quia scilicet Spiritus sanctus non est for-
maliter dilectio essentialis: & secunda ut patet:
tertia verò, quia ex Spiritu S. procedente quasi à
posteriori cognoscitur essentialis dilectio, qua
formaliter se diligunt pater & filius: sicut ex ver-
bo procedente cognoscitur essentialis sapientia
patris, quasi à posteriori; quarta denique nullam
potest habere veritatem, nisi accipiendo Spiritu-
m S. quatenus idem est realiter, quamuis non
formaliter, quod amor essentialis.

SECUNDA CONCL. est. Sumendo diligere
notionaliter, Pater & filius dicuntur diligentes
Spiritu S. vel amore procedente & se & nos. Pro-
batur. Quando effectus in intellectu actionis in-
cluditur, potest agens denominari ab actione, &
à termino, qui est actionis effectus: sed diligere
notionaliter sumptum est actio talis; ergo pater
& filius possunt denominari & à dilectione & à
Spiritu S. Maior manifestatur exemplo dupli-
ci, scilicet ignis calefacientis & arboris florentis,
ut patet in textu. Minor declaratur ex duo-
bus similibus, scilicet dicere & florere, sic argu-
endo: Diligere notionaliter sumptum nihil aliud
est, quam spirare amorem: sicut dicere est pro-
ducere verbum: & florere est producere flores;
ergo sicut dicitur arbor florens floribus, ita
dicitur pater dicens verbo vel filio se & crea-
turam: & pater & filius dicuntur diligentes Spi-
ritu sancto &c. Reducitur autem opinio quinta
ab bonum sensum declarando quomodo illud
omne, à quo aliquid determinatur ut sic habet
habitudinem formæ, ut patet in textu.

Expositio Textus.

ADVERTE primò D. Thom. in 1. distin. 32. q.
1. a. 1. referre septem opiniones, ex quibus
sex primas confutat, ultimam verò, quæ hic est
quinta, cuius auctor est Vgo de S. Victore, ut
veram approbat & exponit. Argumenta contra
dictas opiniones refert hic Iauel. ex D. Th.

Secundo fito maiorem assumptam in proba-
tione secundæ conclusionis latius explicari ab
Angelico nostro Doctore in dicto 1. a. ibi. Tamen
ad explicationem eius sciendum est &c. Quam do-
ctrinam exponit Sylu. in conslato articulo quarto.
Tertio lege si placet apud Magistrum Por-
r. Subtilem explicationem illius propositionis;
Res communiter denominantur à suis
formis, ex autore tabulæ au-
reæ, Dubio 450.

PRIMA CONTROVERSA.

*An sit propria & vera hæc propositio: Pater & Filius
diligunt se Spiritu sancto?*

SCOTVS in 1. distin. 32. q. 2. D. Tho. sententi-
am impugnatur, ut suam statuat: quam multis
explicat Rada controuer. 17. Sed summa hæc est.
Quemadmodum verbum nostrum dicit dupli-
cem habitudinem ad suum producens, alteram ge-
niti ad gignens, alteram declarantis ad declara-
tum: & prima est realis & mutua: secunda verò
non est mutua; sic amor in nobis dicit duas rela-
tiones, vnam producti ad voluntatem ut pro-
ducentem, & hæc est mutua: alteram ad obiectum
dilectum & amatum quæ non est mutua. Et si-
cut notitia genita, quæ est verbum, declarat for-
maliter obiectum latens in memoria: id verò
quod producit notitiam actualem, & dat illi vim
declarandi, potest dici declarare ista notitia qua-
si effectiue siue principatiue: sic Spiritus S. for-
maliter diligit, prout diligere importat habitu-
dinem ad res dilectas: Pater verò & filius prin-
cipatiue; quia producant Spiritum sanctum ip-
sos diligentem. Et sicut dicere in diuinis acci-
pitur tribus modis: primò essentialiter; secundo
notionaliter; tertio ut significat habitudinem ra-
tionis, quæ est declarare; & hoc dupliciter: vno
modo prout declarare competit alicui formaliter;
alio modo prout alicui conuenit principatiue,
connotando tamen productionem, seu rela-
tionem realem generantis ad genitum, seu di-
centis ad verbum dictione productum: ita dili-
gere sumitur tribus modis, primò essentialiter &
sic est commune tribus: secundo notionaliter &
tunc significat præcisè illam relationem realem
originis, quæ est spirati ad spiratum: tertio sumi
potest diligere, nec merè essentialiter, nec merè
notionaliter sed mixtè, & sic primò & per se
significat habitudinem diligentis ad res dilectas,
non formaliter sed principatiue: connotat
tamen productionem Spiritus S. quam consequi-
tur habitudo quædam ad res amatas. Et sicut
habitus declarantis formaliter ad declarabile
non est propria verbo, sed ei appropriatur; quia
magis conuenit cum proprio eius, quam cum
proprio aliarum personarum: quia procedit ut
notitia actualis genita, cui conuenit declarare:
ita relatio ad res amatas communis est toti Trini-
tati, sed appropriatur Spiritui S. propter mo-
dum suæ originis siue processions. Quibus præ-
missis & latissimè declaratis statuit sex conclu-
siones. *Prima.* Si diligere sumatur primo modo
scilicet essentialiter tres personæ sunt vnum di-
ligens & quælibet persona formaliter sibi ipsa
diliget. Hanc probat ex D. Aug. 15. de Trin. cap. 7.
Secunda concl. Si diligere accipiat essentialiter,
hæc propositio est falsa, Pater & filius diligunt
se Spiritu S. & similiter illa, Pater diligit filium
Spiritu S. *Tertia conclusio.* Si diligere accipiat
pure notionaliter, per eo quod est spirare amo-
rem infinitum, scilicet spiritum sanctum, hæc
propositio, Pater & filius diligunt se Spiritu
sancto, nec est propria nec vera. Hæc conclusio
(inquit) videtur esse contra D. Thom. *Quar-
ta conclusio.* Hæc propositio, Pater & filius di-
ligunt se Spiritu sancto est propriissima & ve-
rissima. *Quinta conclusio.* Cum hæc propo-
sitione, Pater & filius diligunt se Spiritu san-
cto est propria & vera, diligere non sumitur
essentialiter nec pure notionaliter, sed mixto
modo: & tunc primò & per se significat habitudi-
nem

*Sententia
Doctorem.*

in materiam dilectas, connotat tamen relationem A
spirantis ad spiritum. *Ultima conclusio.* Sensus
huius propositionis, Pater & filius diligunt se Spi-
ritum sanctum, est iste: Pater & filius producant Spi-
ritum sanctum diligentem seipsum: sicut sensus
huius propositionis, Pater dicit se verbo, est,
Pater dicit verbum declarans ipsum Patrem.
Denique Scotus negat hanc, Pater & filius dili-
gunt se & creaturas spiritu S. Durandus sequitur
primam & secundam opinionem in texturela-
tas.

Torres suam sex dictis sententiam aperit. Pri-
mum est. Opinio Durandi dicentis dictam pro-
positionem & similes esse falsas aut improprias
neque est heresis, neque error; quoniam opposi-
tum non est ab Ecclesia definitum, neque conti-
nuitur in sacris literis &c. *Secundum.* Disputatio
hæc non est maximi momenti, cum non sit de re
sed de nomine & de modo loquendi; quamvis om-
nis questio de Deo, quæ à Doctoribus &
Sanctis agitur, magni momenti habenda fue-
rit. *Tertium.* Afferendum est patrem & filium
non tantum diligere spiritu S. sed etiam amore
essentiali qui est ipsa diuina essentia. *Quar-
tum.* Præfata propositio est vera & propria in
sensu assignato à D. Tho. & alijs Doctoribus, vi-
delicet, Pater & filius diligunt se spiritu S. i. pro-
ducunt spiritum sanctum. *Quintum.* Ingenue fa-
temur nos non posse intelligere, quoniam pacto
prædicta propositio sit propria in sensu assigna-
to. *Ultimum.* Hæc propositio, Pater & filius dili-
gunt se & creaturam spiritu S. in hoc sensu vera est,
nimirum, Pater & filius dum diligunt se & crea-
turam, producant spiritum S.

Molina sententiam amplectitur Durandi, di-
cens illam propositionem, Pater & filius diligunt
se spiritu S. non videri posse aliter exponi, quam
hoc modo: Pater & filius amando se essentiali-
ter, spirant spiritum S. quo se amant; quod
tamen est falsum quo ad posteriorem partem,
eo quod, ut authores ipsi contraria sententia af-
firmant, Pater & filius non amant se essentialiter
spiritu S. ideo (inquit) prædicta propositio mi-
hi falsa videtur: videnturque autoritates San-
ctorum exponenda, ut Durandus eas exponit.
Deinde docens modum, quo sustineri possit
sententia D. Thomæ & Sanctorum, affirmat se
non satis percipere, quomodo propria sit in eo
sensu dicta propositio, quamvis verissimam esse
fateatur.

Capreolus in 1. dist. 32. q. 1. quem vniuersi se-
quuntur discipuli D. Thomæ dictam propositio-
nem affirmat esse veram & propriam. Sed non
conueniunt Thomistæ in explicanda & proban-
da dictæ propositionis veritate & proprietate, cum
tamen se loqui profiteantur omnes ad mentem
Angelici nostri Doctoris.

Ut igitur in hac satis perplexa difficultate legi-
timum dicendi modum à minus probabilibus
discernere valeamus, præmittimus de more pau-
ca quedam, & firma veritatis fundamenta: ex
quibus de varijs dicendi modis Thomistarum, &
aliorum expositorum ac Doctorum non erit
difficile iudicare.

SCIENDUM est primum ex D. Thom. in 1. dist.
32. q. 1. a. 1. denominationem fieri posse tripli-
citer. Primum à forma, quæ est principium actio-
nis in agente, prout dicimus ignem moueri sur-
sum leuitate, & terram deorū grauitate. *Se-
cundo,* ab actione, quæ ab agente procedit. Et
quod (inquit S. Th. actio sit in agente, hoc ac-
cidit illi quatenus est accidens. Vnde in genere
actionis denominatur agens per id quod ab eo

est, & non per id quod principium eius est. Di-
citur enim actione agens: nec tamen actio est
principium agentis, sed è contra. Et si per im-
possibile poneretur esse aliquam actionem quæ
non esset accidens, non esset inhærens, & ta-
men denominaret agentem: & tunc agens de-
nominaretur per id, quod ab eo est, quod tamen
non esset in eo ut inhærens. Hæc ferè ad ver-
bum D. Th. Tertio fieri potest denominatio ab
actionis termino, qui est effectus: sicut di-
cimus arborem florere floribus & ignem cale-
facere calore productio. Sic igitur in re propo-
sita potest Deus à tribus diligens denominari:
Primum à forma, quæ dilectionis est principium:
secundum ab actu dilectionis: tertio à terminodi-
lectionis productio.

Sed quoniam diligere in diuinis dupliciter
sumi potest scilicet essentialiter & notionaliter,
& utroque modo proprium habet in ipso Deo
diligente principium: ideo variè potest Deus di-
ligens denominari, tam ab actu dilectionis, quam
ab eius principio. Nam si dilectio siue diligere
sumatur essentialiter, prout scilicet dicitur a-
ctum voluntatis tribus communem cum habi-
tudine ad obiectum diligibile, principium eius
non quidem realiter, sed secundum rationem
elicitum erit essentia, & ipsa voluntas cum
charitate, à quibus Deus tanquam vno dilectio-
nis principio denominabitur diligens. Dicitur
enim Deus diligere se ipsum & creaturas amore,
qui est essentia sua, voluntas & charitas, ut vno
dilectionis principio. Si verò diligere sumatur
notionaliter, prout idem est quod spirare amo-
rem, sic principium eius elicitum est proprie-
tas communis patri & filio, quæ est principium
huius actus modo in a. 4. q. 1. præcedentis explicato;
& ab hac proprietate velut à forma, quæ princi-
piū est dilectionis notionalis, quæ productio est
vel processio spiritus sancti, denominatur De-
us Pater & filius diligens notionaliter: Dicitur
enim pater diligere filium amore, qui est ipsa
proprietas, quæ principium est processionis
spiritus S. Ab actu verò diligendi essentialiter
sumpto dicitur Deus diligens amore, qui est es-
sentia sua, quæ idem est quod diligere essentiali-
ter sumptum, eo modo quo idem est es-
sentia diuina cum quolibet attributo siue abso-
luta sua perfectione. Quod si diligere sumatur
notionaliter, prout idem est quod amorem
spirare, denominabitur Deus pater & filius di-
ligens ipso actu notionali, qui est spiratio siue a-
moris productio. Denique fieri potest Dei
diligentis denominatio à termino productio di-
lectionis & ita dicitur Deus pater & filius dili-
gere se spiritu S. ut amore personali ab utroque
procedente.

Huius denominationis rationem affert S. Regula 6.
Doc. ex ea communi regula: Quando in intellectu
actionis includitur effectus, siue terminus, potest pro-
ducens non solum ab actione, tanquam agens deno-
minari, sed etiam ab effectu sicut à termino actionis.
Cuius regulæ sensum & fundamentum, etsi
variè videantur interpretes explicare, idem ta-
men omnes insinuant. Nam Capr. sic eam inter-
pretatur. Tunc (inquit) in intellectu actio-
nis includitur determinatus effectus, quando
verbum, quo significatur actio, simul importat
effectum & emissionem effectus: sicut diligere
dicit amorem & emissionem eius vnde inclu-
dit actionem & eius terminum vel effectum. At
verò spirare vel generare solam dicit emissio-
nem actus; quod ex hoc (inquit) cognoscitur,
quod ad verbum illud spirare conuenienter ad-
ditur

Resolutio.
Probat
veritas &
proprietates
dictæ pro-
positionis
ex triplici
modo deno-
minationis
agentis, &
per se ipsum

Sensu illius
regulæ: quod
do intel-
lectu actio-
nis &c.

Sensus Re-
gulæ.

munis D.
Th.

Cai. distin-
ctio duplex.

ditur effectus eius, siue terminus scilicet spiritus, dicendo Pater spirat spiritum: & conuenienter dicitur, Pater generat verbum: immo nec aliter est sensus perfectus: sed ad verbum *diligit* non additur effectus importatus scilicet amor, ut dicitur diligit amorem; cum enim dicitur diligit, intelligitur quod amorem producit. Quam interpretationem sequitur & exponit Cai. duplici distinctione. Prior est. Aliquid includi in intellectu actionis contingit dupliciter. Vno modo loquendo de actione absolute, & sic non intelligitur regula D. Thomae. Alio modo loquendo de actione sic significata, & ita intelligenda est praedicta regula. Nam, etsi notionalis actus, quo pater & filius producant Spiritum S. vnus sit tantum rationis absolute: quatenus tamen diuersis illis vocibus nimirum spirare & diligere significatur, diuersa rationis est. Nam ut significatur verbo, *spirare*, solum importat actum notionaliter sumptum, non sola denotatur actio, sed cum ea simul importatur illius terminus, qui est persona producta, qui est amor spiratus siue Spiritus S. Nam diligere notionaliter est producere amorem: sicut dicere est producere verbum, ut ait S. Th. ad 2. Posterior distinctio est. In intellectu actionis sic significata dupliciter potest effectus includi: Vno modo ut actio ipsa specificans siue qualitate aut specie eius determinans: quemadmodum in intellectu actionis, quae est adis effectiua, prout significatur hoc verbo, *edificare*, clauditur edes: & in actione citharae pulsatiua, ut significatur verbo, *citharizare*, clauditur cithara, ut actionis qualitatem & specie determinans, & ab alijs eiusdem vel alterius generis distinguens: & de hoc inclusionis modo non intelligitur regula D. Thomae. Nam sic etiam verbum, *spirare*, includit terminum & quasi effectum actus spirandi, scilicet ut specificantem & distinguentem spirationem a generatione & a qualibet alia operatione. Alio modo potest effectus siue terminus in intellectu significatae actionis includi ut actioni coniunctus, tanquam productum suae productionis: ita scilicet ut veluti coniunctus significetur: & hic est inclusionis modus de quo loquitur S. D. Eo namque posito, potest agens siue producat denominari; non ab actione tantum sed etiam ab effectu siue termino producto.

Capr. regula

Quomodo vero discerni valeant verba includentia effectum ut actioni coniunctum ab ijs, quae eundem includunt effectum ut specificantem, docet Capreolus per hoc distingui, quod verba posterioris ordinis regunt accusatiuum, qui non designat effectum illarum actionum, quas significant: sed accusatiuum designantem rem, ad quam talis effectus habet habitudinem (intellige tanquam ad obiectum, vel tanquam ad materiam circa quam) ut dicere & diligere. Vnde (inquit Capreolus) non oportet dicere, Pater dicit verbum; quia in dicere intelligitur producere verbum: potest tamen congrue dici, Pater dicit se, filium & creaturam verbo; nam vox illa, *dicit*, importat producere verbum; accusatiua vero illa videlicet se, filium & creaturam significant obiectum, siue res ad quas effectus siue terminus productus habet habitudinem representatiui ad representata. Illa vero scilicet includentia effectum ut specificantem regunt accusatiuum, qui designat effectum actionis per verbum significata: ut cum dico, Pater generat filium: Pater & filius spirant Spiritum S. Petrus edificat domum. Et sermo est de effectu, prout i-

dem est, quod productum. Nec potest (ait Capr.) perfectus haberi sensus, nisi addito talibus verbis accusatiuo actionis effectum significantem in generali vel in speciali; ut dicendo edificator edificat edificium vel palatium: producat productum vel ignem. Quam doctrinam sequitur hic Caiet. & alij. Ex hoc enim quod illa verba, puta dicere & diligere includunt proprium effectum siue productum, ut actioni coniunctum, sequitur ut eandem semper retineant habitudinem ad ipsum effectum siue terminum. Dicere enim semper significat habitudinem ad verbum tanquam terminum dictione productum, quia dicere est verbum producere: cum tamen habitudo ad rem per additum casum accusatiuum significata non sit eadem, sed diuersa iuxta diuersitatem rei significatae. Nam si dicam, Petrus dicit historiam Troiae: aliam habitudinem significo ab ea, quam exprimo dicendo, Petrus dicit miracula Christi. Alia vero verba, quae claudunt effectum ut specificantem, nullam habent certam & immobilem habitudinem ad aliquem effectum vel terminum, sed omnis eorum habitudo ex addito accusatiuo determinatur in genere vel in specie, ut ante diximus ex Capreol. Nec alia quaerenda est causa, cur verba quaedam ita significant, & alia minime nisi libera voluntas instituentis, ut ait Caiet. Eandem doctrinam sub alijs terminis habet S. D. in 1. dist. 32. q. 1. a. 1. quam explicat Syluest. cuius discursum breui ac facili compendio colligunt Ban. Zum. Val. & Vafq. qui cum Sylu. diuersam profitetur suam esse doctrinam ab ea, quam adduximus ex Cai. & Capr. cum tamen sit prorsus eadem.

Dicunt igitur Expofitores praedicti duplicem esse actionum differentiam. Nam actiones quaedam sunt, quae proprium aliquem & immediatum habent effectum mediantem inter ipsas & obiectum siue materiam, quae per eas attingitur, aut quam significantur attingere. Itaque verba talis actionis significantia, duplicem in eis important ordinem siue respectum. Alterum ad effectum siue terminum per eas productum. Alterum ad obiectum siue materiam circa quam versantur, siue sint actiones transientes, ut dealbare & florere, siue sint immanentes, ut dicere & diligere. Nam dealbatio proprium habet effectum, qui est albedo producta, quae media est inter dealbationem & rem dealbatam; & similiter dicere proprium habet terminum, quasi effectum productum, scilicet verbum medium inter actum dicendi & rem verbo dictam siue representatam: & diligere notionaliter habet amorem productum, qui medius est inter actum amandi & rem amatam; atque ideo duplex in quolibet similium verborum significatur habitudo: vna ad terminum productum, quam inuariabilem esse diximus; alteram ad obiectum siue materiam circa quam versatur actio, quae diuersa est iuxta rei diuersitatem per casum accusatiuum significatae. In hoc igitur actionum genere, quatenus ut proprios effectus includentes significantur, fieri potest agentis denominatio, non ab actione tantum, sed etiam ab effectu siue termino producto; dicendo exempli gratia: Petrus albedine dealbat parietem: arbor floret floribus: Paulus dicit verbo historiam; Pater dicit se, filium, Spiritum S. & creaturas verbo: Pater & filius diligunt se & Spiritum S. & creaturam Spiritu sancto. Ratio vero est; quoniam in hoc actionum genere effectus siue terminus productus ex parte actionis se tenet magis, quam ex parte obiecti; pertinet enim ad perfectionem & complementum operationis.

Probatur de veritat. ex exponitur eadem regula sub alia forma, sed in eodem sensu. Exponitur in 1. dist. 32. q. 1. a. 1. diligere cum pure notionaliter in di. sta. propositio.

tionis, & est intimus illi. Et quemadmodum actio per se & ex natura sua ordinem habet ad obiectum siue materiam circa quam versatur; ita etiam ad idem obiectum siue materiam ordinatur terminus productus, puta albedo ad hoc ut fiat paries albus; flos ut sit arbor florida; verbum ad representandum; amor ad obiectum diligibile. Quo fit ut eadem ratione qua denominatur agens à dicti generis actionibus, denominetur etiam ab earum effectibus siue terminis per eas productis: Et quia principium actionis potest etiam esse illius obiectum, ut patet, cum aliquis intelligit & amat se: ideo actus notionalis predicto modo significatus potest reflecti supra principium ipsius actus, dicendo: Pater & Filius diligunt se Spiritu S. Quadam vero actiones sunt nullum habentes effectum, qui sit medius inter eas & obiectum, quod per eas attingitur, siue materiam circa quam versantur: sicut generare, producere, edificare & spirare; his enim verbis importatur actio ut immediate attingens obiectum siue materiam circa quam versatur: & una tantum significatur habitudo, quæ est ad terminum vel effectum actione productum. Et in hoc actionum genere, prout ita verbis significatur, sit agens ab actione sola denominatio, non autem ab effectu. Non enim dicimus Patrem generare Filio sed generatione: nec producentem producere productum sed productione: nec edificatorem edificare æde sed edificatione; nec spiratorem spirare Spiritu S. sed spiratione, ob dictam causam; quia scilicet nullus effectus aut terminus productus significatur his verbis ut medius & per se ordinatus ad ulteriorem terminum siue obiectum aut materiam circa quam versatur agens; sed solam actionem predicta verba significant, ut ad tale obiectum siue materiam ordinatam.

Et ex his apparet expositionem Caiet. in nullo esse diuersam à predicta, sed ex ea mirifice declarari. Nam quod dixit Caiet. verba quædam effectum ut actioni coniunctum significare, & habitudinem habere immutatam ad terminum: hoc aptius explicat recentiores dicentes; verba quædam significare actionem, quæ medium habet effectum siue terminum productum inter ipsam & obiectum; cui terminus cum se teneat ex parte actionis ut eius perfectio, dicitur illi coniunctus, & respectus ad ipsum inuariabilis. Coincidunt igitur ambæ expositiones, & una per alteram explicatur.

Et hinc facile soluitur alia Quæstio; an scilicet diligere sumatur hic à D. Th. merè notionaliter, ut videtur accepisse nonnulli; an autem includat, vel consistat aliquid essentiale? Nam si diligere notionaliter sumptum duplicem importat respectum, scilicet ad effectum siue terminum productum, & ad obiectum, scilicet diligibile: sequitur hic non sumi diligere merè notionaliter, sed prout includit actum dilectionis essentialem, cuius obiectum est ipsum diligibile: sicut etiam amor personalis, qui est Spiritus S. non sumitur pro relatione subsistente præcisè, sed prout etiam includit amorem essentialem. Quod satis aperte significat S. D. in resp. ad 3. dicens: Diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, quæ habet habitudinem ad rem dilectam. Unde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam verbo, quod genuit, in quantum verbum genitum sufficienter representat patrem, & omnem creaturam, ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu sancto in quantum Spiritu sanctus procedit, ut amor bonitatis Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2.

A prima secundum quam pater amat se, & omnem creaturam: & sic etiam patet, quod respectus importatur ad creaturam, & in verbo, & in amore procedente, quasi secundario: in quantum scilicet bonitas, & veritas diuina est principium intelligendi, & amandi omnem creaturam. Hæc D. Thom. Ex quibus etiam patet falsum esse, quod hic ait Molina, videlicet verbum hoc dicere in recto significare hoc quod est exprimere, & representare res verbo dictas & expressas. Nam verbum, dicere, cum sit notionale, primò significat respectum patris dicentis ad ipsum verbum, ut affirmat in art. præcedente S. D. Sed quia verbum genitum procedit per modum intellectus & representat omne intelligibile; idcirco secundario & quali in obliquo connotat aut significat respectum ad Deum & creaturas, ut per ipsum representata; quod idem proportionaliter dicendum est de diligere.

SECUNDO considerandum est, præcipuam huius controversiæ partem in eo positam esse, ut explicetur modus, quo proprie fieri possit patris & filij denominatio à Spiritu S. veluti termino dilectione producto. In hoc enim puncto defecit Magister, & cum eo Torres, Molina & alij plures ex antiquioribus quos hic & alibi recenset D. Th. Affirmat autem hic S. Doct. cum vltima quam refert Scholasticorum sententia, in hac propositione, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ablatiuum illum, Spiritu sancto, construi in habitudine effectus formalis, ut habetur in textu & planius explicatur in 1. ubi sic ait S. D. Dicitur effectus largo modo omne id, quod à principio est; quia proprie in diuinis non est effectus, nec effectus, & formale dicitur, quod habet effectum forma in denominando; & est sensus: A patre, & filio procedit amor, qui est spiritus sanctus, quo diligunt se. Et ibidem ad argumenta. Amor (inquit) personalis non se habet ad patrem diligenter ut principium dilectionis, sed magis ut actus denominans: & ideo non construitur in habitudine alicuius principij, nec in habitudine forme, in quantum forma est principium: sed solum in quantum forma est denominans, sicut dicitur: iste est agens actione: & ideo, quia præpositiones important expresse habitudinem causæ, non ita est propria ista: Pater diligit Filium per Spiritum sanctum: sicut hæc: Pater diligit Filium Spiritu sancto; quamuis etiam concedi possit, in quantum est principium denominationis non simpliciter. Hæc autem: Pater diligit à Spiritu sancto, nullo modo concedenda est. Hæc ibi D. Th. Ex quibus euascent ea difficultas, quam si bi fingere videtur Suarez in dicto cap. 3. num. 9. est enim hæc denominatio partim intrinseca, quatenus Spiritus S. qui est terminus productus, ad quandam perfectionem pertinet actus spirationis, & quatenus essentialem amorem includit; partim etiam extrinseca est, qua ratione Spiritus S. est à patre & filio spirantibus persona distincta.

Afferunt autem Suarez quandam huius denominationis expositionem ut propriam, quam tamè expresserat S. D. in primo sent. Ait ergo Suarez denominationem esse posse vniionis cuiusdam affectiue: nam ea quæ se diligunt, vniuntur affectu; & ideo (inquit) rectè dici possunt vniiri, & dilectione ipsa, tanquam ipsa vniione; & termino producto tanquam eo in quo vniuntur. Contingit enim aliqua vniiri in tertio seu in termino aliquo; & tunc non tantum denominantur ab ipsa vniione seu actione qua vniuntur, sed etiam à termino: quomodo lineæ dicuntur vniiri puncto seu centro: & duæ naturæ in Christo dicuntur vniiri una substantia. Sic ergo pater & filius dicuntur vniiri Spiritu S. non informatiue sed

Molina di-
am reijci-
tur.

Suarezij dif-
ficultas va-
na.

Suarez expo-
sitiō ex D.
Thom.

Contra Suarez.
Primum.

terminatiue, &c. Hæc ibi Suarez. Sed in primis per hæc non soluit propositam à se difficultatem; an scilicet talis denominatio sit intrinseca vel extrinseca. Deinde nihil dicit singulare. Nam S. Thom. respondens ad argumentum cuius maior erat. Omnis amor quo aliqui se diligunt, est vinculum, vel nexus vnens eos, sic ait. Hæc est vera: Pater, & filius vniuntur Spiritu sancto, secundum quodd Spiritus sanctus est ipsa vnio, sicut & amor quo formaliter vniuntur, sicut eo quod ab eis procedit, sicut aliqui vniuntur vno actu. Nec tamen ista simpliciter concedenda est, quod Spiritus sanctus vniet patrem, & filium; quia vnire significat modum vniens effectiue quod non conuenit spiritui sancto. Potest tamen concedi, si intelligatur vnirens formaliter: sicut albedo dicitur facere album. Hæc D. Thomas. Vbi aduerte Spiritum S. dici vnire formaliter patrem & filium vt terminum ab vtroque procedentem, vt iam dixerat D. Thom. in verbis modo relatis. Nihil igitur attulit Suarez proprii, sed D. Thomæ sententiam paulò fufius explicauit: nec diuersus est hic dicendi modus à præcedenti, sed denominationis modum, quem in communi tantum exprefferat in corpore, illius argumenti solutione declarat in particulari. Ex dictis sequuntur quinque conclusiones.

Conclusio-
nes deduc-
tæ, & proba-
tæ.

PRIMA CONCL. Regula illa D. Thom. (Quod effectus in intellectu actionis includitur, potest agens denominari ab actione, & à termino qui est actionis effectus) verissima est & optime exponitur à Cai. Sylu. & alijs eum sequentibus modo superius explicato.

SECUNDA CONCL. Illa propositio (Pater & filius diligunt se Spiritu S.) in rigore & proprietate sermonis est vera, iuxta sensum quem explicat S. Thom. Hanc latè probat Zumel. & alij recentiores proferentes ex Magistro dicta Sanctorum Hieronymi, August. Bernardi & aliorum; quæ tamen Suarez in dicto cap. 3. negat sensum propositionis, de qua disputamus exprimere; nititurque singula dictorum Patrum dicta de Spiritu S. interpretari, quatenus identicè est amor siue dilectio essentialis. Quam expositionem voluntariam, nedicam violentam magis, quàm dictis Patrum consonam existimauerim.

TERTIA CONCL. In dicta propositione, diligere, sumitur notionaliter; non præcisè tamen, sed vt etiam includit in se, & in suo termino producto amorè essentialem.

QUARTA CONCL. In dicta propositione denominantur Pater & filius diligentes Spiritu S. tanquam effectus formali, id est termino producto; qui cū sit amor & nexus, denominat ad modum vniens formaliter. Hanc latè probat Capr. ex D. Th. & est apud eum quinta.

ULTIMA CONCL. Verus & proprius sensus dictæ propositionis est: Pater & filius diligunt se Spiritu S. id est dilectione producent Spiritum Sanctum vt amore & nexum vniensque: & in quo est ratio omnis diuina dilectionis & diligibilitatis. Hæc patet ex dictis.

Ob. 1. cont.
1. concl.

CONTRA primam concl. quo ad priorem eius partem sunt omnia argumenta Scoti & Aur. quæ referunt & soluunt Capr. Cai. Iauel. Zum. & alij expolitores; sed ex dictis omnia facillè diluuntur. Contra eandem concl. quo ad secundam eius partem argumentatur Syluest. Primò. Quia secundum expositionem Caiet. omnis effectus proprius cuiusque actionis denominabit in abla-

tiuò. Probatur sequela; quia ex eo quod proprius semper est coniunctus actioni, immò & agendi in actu ex 7. Phys. & est de intellectu actionis: cum sit eius obiectum & terminus. Secundò. Quia membra distinctionis Caiet. coincidunt. Ergo. Probatur antecedens; quia omnis effectus specificans actionem est ei coniunctus ex 7. Phys. & de eius intellectu, si actioni dat speciem. Respond. hæc obiecta procedere ex malo intellectu verborum Caiet. Vnde ad primum negatur sequela. Ad probationem negatur consequentia; nam aliud est esse coniunctum, & aliud significari vt coniunctum, id est vt terminum immobilis habitudinis ad ipsum, vt supra notauimus cum Cai. Ad secundum negatur antec. Ad probationem negatur sequela ob dictam causam. Et præterea aliud est effectum esse de intellectu actionis, vt est specificans actionem; & aliud est esse de intellectu actionis, prout est actioni coniunctus, modo superius explicato.

Contra eandem partem argumentatur Vasquez ex aliorum scriptis. Primò. Non magis includitur in conceptu dictionis verbum productum, tanquam productum coniunctum producenti, quàm spiritus in conceptu spirationis: Ergo male Caiet. discrimen constituit inter illa duo genera actionum. Antecedens probatur; quia omnis actio siue in genere siue in specie considerata ordinem habet ad suum terminum, tanquam ad productum coniunctum producenti; quod præfertim verum est in generatione; hæc enim ita intrinsecum ordinem habet ad filium genitum, sicut dictio ad verbum: & tamen non dicimus: Pater generat filio aliquid aliud; ergo &c. Respond. falsum esse antec. Ad cuius probationem negatur antecedens sumendo dictionem & generationem, vt per has voces dicere & generare significantur; quicquid sit de actione generandi & dicendi secundum se, quæ vna & simplicissima est.

Secundò. Diligere non significat actionem, quæ postulat duplicem casum accusandi; non enim dicimus, saltem in creatoris, homo diligit amorem suum & amicum; & tamen dicimus homo diligit amicum amore suo. Ergo male Cai. discrimen illud constituit inter illa duo genera actionum. Respond. nullam esse consequ. Non enim est necesse tales actiones duplicem accusatiuum postulare, sed sufficit vt post accusatiuum significantem obiectum adiungi possit casus effectiuius siue ablatius, significans productum terminum quo denominetur agens.

Contra priorem partem argumentatur Suarez. Quotiescunque terminus actionis constituitur illo modo cum verbo significante productionem, significatur vt forma eius, cui accommodatur: Ergo oportet, vt det illi denominationem formalem vel intrinsecam & propriam; vt in hac; ignis calefacit lignum calore producto; vel per adiacentiam aliquam, quo modo est vera illa locutio; arbor florescit floribus, quia flores manent in arbore & ornant illam. Vel per extrinsecam denominationem seu representationem, quomodo est vera illa locutio: Pater dicit se vel alia verbo. At verò non potest hic esse formalis & intrinseca denominatio, vt constat: neque extrinseca apparet; quia Spiritus Sanctus nec representat, neque adiacet seu ornat Patrem & filium producentes ipsum. Respondetur primò falsum esse antecedens; satis est enim vt significetur vt effectus

ad modum formæ denominans. Secundò ad-
missio terminum actionis esse formam quoad ac-
tum denominandi præcisè, dico denominationem
illam esse aliquo modo intrinsecam & ali-
quo modo extrinsecam, formaliter autem &
proprie extrinsecam. Et quamvis Spiritus S. ne-
que sit adiacens neque representet, habet tamen
aliquid maius adiacentia, scilicet identitatem es-
sentialem & inexistentialiter personalem in Patre
& Filio, & ab utroque procedit ut terminus v-
triusque dilectione productus: & consequenter
ut amor & nexus amborum, ut latè superius ex-
plicauimus. Quod igitur efficit in verbo repre-
sentatio, hoc idè præstat nexus in Spiritu S. quo
ad effectum denominandi.

Obi. 6.

Contra eandem partem argum. Rada, sed eius
argumenta, vel cum prædictis coincidunt, vel
manifestè falsas habent consequentias, ut est il-
lud spirare solam productionem notionalem di-
cit, diligere notionaliter non ita; quia respectu
ad rem amatam importat; ergo Spiritus S. non
magis significatur ut coniunctus actui per ver-
bum diligere, quam per verbum spirare. Respond.
enim falsum esse consequ. & oppositum manife-
stè ex illo antecedente deduci, ut patet ex di-
ctis.

Solut.

Obi. 7.

Simile etiam est illud. Neutralitas verbi spe-
ctat tantum ad modum significandi secundum
Calet. & non ad rem significatam; Ergo saltem
verbum neutrum quo ad modum significandi
non importat actionem. Falsa est enim conse-
quentia, & eius oppositum sequitur ex antece-
dente scilicet verbum neutrum quo ad modum
significandi non importare actionem, cum tamen
non prohibeatur illam secundum se signifi-
care.

Solut.

Obi. 1. cõl.
2. concl.

CONTRA secundam conclus. sunt argumenta
Dur. & Scoti, quæ refert & soluit Zumel. quæ
tamen eadem sunt cum argumentis notatis con-
tra primam conclusionem. Contra eandem con-
clus. & ultimam argum. Torres. Primò. Illa pro-
positio est propria in aliquo sensu, quæ facit il-
lum sensum iuxta propria & germanam signifi-
cationem terminorum, ex quibus constat: At il-
la propositio non est huiusmodi; Ergo &c. Pro-
batur minor; quia diligere sua propria signifi-
catione non significat producere amorem aut
Spiritum S. Ergo &c. Antec. probatur; quia ve-
rè diligit qui non producit amorem, sed illum
habet longo tempore antea productum; & ut
quis diligit, requiritur ut amor prius produca-
tur. Resp. falsam esse minorem. Ad probationem
negatur antecedens loquendo de diligere noti-
onaliter, aut etiam de diligere creato. Ad proba-
tionem dico, eum qui diligit, semper produ-
cere actu amorem, cum non possit esse amor sine
actu secundo dilectionis: sicut neque verbum
sine actuali intellectu: neque prius est amor
quàm dilectio, ut est in fieri & quasi via ad ter-
minum; quamvis non intelligatur perfecta nisi
producta per eam termino, ut explicauimus in
q. 27. a. 3.

Obi. 2.

Secundò. Si Deus de solo in mente nostra pro-
duceret amorem, nos amore illo diligeremus,
& non produceremus illum: & viceuersa, Deus
produceret illum amorem, & non diligeret: Igi-
tur diligere secundum nativam & germanam si-
gnificationem non significat producere amo-
rem aut Spiritum S. atque adeò cum diligere
notionaliter sumitur à S. Thom. non utitur hoc
verbo proprie in sua significatione. Respond. ca-
sum in conditionali propositum esse impossibi-

Solut.

lem & implicare contradictionem. Nam de ra-
tione operationis vitalis, & eius termini intrin-
seci est, ut sit ab intrinseco principio vitali: &
ideo eo casu posito sequuntur contradictoria,
nimirum nos amorem illum producere; quia
vitalis actus seu terminus eius intrinsecus est:
& nos illum producere; quia infunderetur à
Deo.

Tertiò contra exemplum de florere utitur ar-
gumento Scoti & Aureoli, à Capr. & Cai. soluto;
& addit prius natura arborem producere flores
quàm florere; quod manifestè falsum est; nam ipsa
floris productio, est floritio.

Quartò. Dicere verbo non est formaliter pro-
ducere verbum, sed verbo manifestare conce-
ptus: Ergo nec diligere est spirare amorem. Resp.
falsum esse antec. ut in q. 27. ostendimus cumu-
latè.

CONTRA tertiam conclusionem argumentatur
Zumellus. Primò. S. Thom. hic apertè dicit, quòd
hic diligere sumitur notionaliter, sicut dicere
sumitur notionaliter, dicendo Pater dicit se ver-
bo. Secundò. Quia diligere sumitur pro diligere
productiuo; Ergo pro diligere notionali. Tertiò.
Quia dilectio notionalis non est talis, nisi ut cõ-
iuncta notioni personæ producentis: sed hoc
modo sumitur hic diligere; Ergo &c. Resp. his
argumentis probari sumi à D. Th. diligere no-
tionaliter, non tamen præcisè. Nam sicut in hac
propositione, Pater dicit se verbo, sumitur di-
cere notionaliter, non tamen præcisè; quia si-
gnificatur etiam ordo ad obiectum importatum
per illum accusatiuum, se, qui ordo est ad essen-
tiam in verbo inclusam secundum rationem re-
presentatiui: ita in hac propositione, Pater &
Filius diligunt se, & creaturam Spiritu S. dilige-
re sumitur notionaliter, sed non præcisè; quia
in illo accusatiuo se, & creaturam, significatur
obiectum dilectionis, ad quod habet ordinem
diligere ratione amoris essentialiter inclusi, ut
ante diximus: Vnde etiam ipse Zumel. fatetur
in verbo, diligere, non exprimi solum habitu-
dinem notionalem, sed etiam essentialem si-
mul.

CONTRA quartam conclusionem est argu-
mentum Suar. quod adduximus contra primam
conclusionem ex cuius solutione facile soluun-
tur alia quædam similia apud Capreol. & a-
lios.

CONTROVERSIA SECUNDA.

An hac propositio: Pater & filius diligunt crea-
turas Spiritu sancto, vera sit in proprio, ac forma-
li sensu.

SCOTVS in 1. distinct. 32. quæst. 2. ad ult. ar-
Sententia
Sum. quem sequitur Rada controu. 17. ad 3. Doctorum.
existimat prædictam propositionem esse fal-
sam.

Torres in fine commentarij huius articuli putat
eam esse veram in hoc sensu, videlicet: Pater &
Filius dum diligunt creaturas, producant Spi-
ritum S. quia scilicet ab æterno producant Spi-
ritum Sanctum & diligunt creaturas. Eandem
sententiam sequitur Zumel. super hoc artic. in
fine.

Suarez lib. 11. cap. 3. in fine duo dicit. Primum.
Sicut verbum licet absoluta necessitate non re-
presentet creaturas futuras, tamen ex supposi-
tione, quod futurae sunt necessario representat
illas;